

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА
ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ
МИРНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

DOI: 10.31866/2616-745X.9.2022.265451
УДК 327.5

ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ
МИРНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

Вільчинська Ірина Юріївна^{1а},
Биркович Тетяна Іванівна^{2б}

¹Докторка політичних наук, професорка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5388-7811>,
e-mail: Poisk.07@ukr.net,

²Докторка наук з державного управління, професорка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3276-2029>,
e-mail: byrkovychtetiana@gmail.com,

^аКиївський університет культури,
вул. Чигоріна, 20, Київ, Україна, 01042,

^бКиївський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Надіслано:

21.02.2022

Рецензовано:

05.03.2022

Прийнято:

28.03.2022

Для цитування:

Вільчинська, І. Ю., & Биркович, Т. І. (2022). Геополітика: еволюція ідей у контексті збереження мирних взаємовідносин між державами. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, (9), 7–19. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265451>.

У статті проаналізовано основні положення геополітики, викладені у працях класиків Х.-Дж. Маккіндера, Р. Челлена, А.-Т. Мехена, К. Хаусхофера, К. Шмітта, а також з'ясовано основні напрями імплікаційних змін у першорядних геополітичних положеннях. Мета статті – окреслити основні теоретичні виклади науковців, які сформувавши підґрунтя геополітичного підходу до дослідження міжнародних відносин, із проєкцією у новітнє бачення геополітики, її трансформацій та значення для сучасного політичного світоустрою, безпечного співіснування, розподілу інтересів та балансу провідних сил на міжнародній арені.

Методологічним підґрунтям дослідження стало використання міждисциплінарного поєднання низки підходів, інтегрованих з історії, політології, теорії міжнародних відносин з опорою на загальнонаукові методи аналізу і синтезу, контекстуального аналізу та узагальнення.

Зроблено висновки, що спільною візією дослідників – теоретиків геополітики – є розуміння держави як окремого просторово-географічного

організму, особливості якого впливають на специфіку її зовнішньополітичних пріоритетів, а відповідно – міжнародної комунікації. Нині сформульована ними концепція протистояння з урахуванням морської могутності хоча і продовжує визначати основні зовнішньополітичні доктрини сучасних держав, однак не залишається єдиною і домінуючою. Вважаємо, що одвічною цінністю їх ідей є твердження, що врахування «географічних» моментів дає змогу зрозуміти справжній баланс сил без застосування зброї, що, на нашу думку, є важливим фактором збереження мирних взаємовідносин між державами.

Водночас неоднозначність та полярність більшості сучасних критичних публікацій, наприклад, щодо «українського питання» (хоча будемо справедливими, що більшість із них – це почасти публіцистичне теоретизування, яке не претендує на науковий аналіз), слугує своєрідним підкріпленням критичного ставлення до геополітики, зокрема з огляду на її вертикальність, двомірність, підпорядкування тощо, що власне і стало підґрунтям формування її альтернативних концепцій у руслі критичної геополітики, феміністської геополітики, альтер-геополітики, антигеополітики, біополітики і под.

Ключові слова: міжнародні відносини; геополітика; Х.-Дж. Маккіндер; Р. Челлен; А.-Т. Мехен; К. Хаусхофер; К. Шмітт; держава, протистояння.

Вступ

У сучасному неспокійному світі ми наразі спостерігаємо, по-перше, принципову зміну форм, типів і способів ведення війни, що призвело до формування таких понять, як «глобальна війна», «гібридна війна», «нетрадиційна війна», «асиметрична війна», «інформаційна війна» і под.; по-друге, суттєву трансформацію архітектоніки і глобального контексту міжнародних відносин, зокрема їхню хаотизацію, прагматизацію і под. Такий стан речей не востаннє інспірований і подіями навколо нашої країни «як реакція на події, згенеровані так званим «особливим випадком», якого Україна ніколи не переживала» (Коцур, В., Вільчинська та Коцур, Л., 2020), що водночас призвело до низки суттєвих наслідків для геополітичного ландшафту, зокрема: посилення ролі України як вагомого суб'єкта міжнародної політики, інтереси і проблеми якої навряд чи можна ігнорувати і в подальшому; зміцнення єдності та укріплення позицій коаліції західних держав; визнання необхідності розширення меж та провідних принципів санкційної політики.

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ МИРНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

Усе це відбувається на тлі глобальних загроз існуючому світовому порядку та мирному співіснуванню суверенних держав.

У таких умовах можна звернути увагу на чергове повернення геополітики в актуальний політичний дискурс на державному, міждержавному та науковому рівнях. Утім, ситуація, яка сьогодні склалася, зокрема навколо нашої країни, фактично руйнує претензії традиційних геополітичних ідей та умовиводів на власну об'єктивність та непорушність. Останнє, на нашу думку, спровоковано не лише змінами у концептуальному полі геополітики, а й у розумінні низки феноменів, які його формують, а також появою нових підходів до їхньої наукової дескрипції та подальшої інтерпретації, зокрема у публічному дискурсі.

Усе це актуалізує, з одного боку, вивчення основних положень геополітики, зокрема викладених у працях класиків Х.-Дж. Маккіндера, Р. Челлена, А.-Т. Мехена, К. Хаусхофера, К. Шмітта та ін., а з іншого – з'ясування основних напрямів імплікаційних змін у основних геополітичних положеннях, привернення уваги до нових ключових дефініцій тощо, які призвели до формування альтернативних концепцій у її межах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У дослідженні використано основні візії, сформульовані у працях теоретиків геополітики, зокрема Х.-Дж. Маккіндера (1995) «Географічна вісь історії», Р. Челлена (2008) «Держава як форма життя», А.-Т. Мехена (2002) «Вплив морської сили на історію», К. Хаусхофера (2001) «Кордони в їх політичному та географічному значенні», К. Шмітта (1995) «Номос Землі в міжнародному праві» та ін.

До дослідження геополітики, зокрема в межах альтернативних концепцій, звертаються сучасні дослідники: Ж.-П. Шарп (Sharp, 2013), Б. Корф, Р. Роуен (Korf and Rowan, 2020), С. Елден (Elden, 2013), Ф. Сьюта (Ciută, 2016).

Формулювання цілей статті

Мета статті – окреслити основні теоретичні виклади науковців, які сформували підґрунтя геополітичного підходу до дослідження міжнародних відносин, із проєкцією у новітнє бачення геополітики, її трансформацій та значення для сучасного політичного світоустрою, безпечного співіснування, розподілу інтересів та балансу провідних сил на міжнародній арені.

Виклад основного матеріалу дослідження

Геополітичний підхід ґрунтується на дослідженні кордонів, розмірів території, просторових умов, доступу до моря, населення і под. морських і континентальних ареалів із метою з'ясування їхньої можливої

зовнішньополітичної поведінки та її результатів з урахуванням природної і військової могутності держав.

Геополітика – не новий, але і нині досить популярний науково-теоретичний та практичний напрям аналізу і пояснення передумов, а також специфіки сучасних міжнародних відносин. Основними висновками консультантів-геополітиків також почасти керуються державні органи сучасних держав у виробленні дійових зовнішньополітичних тактик і стратегій.

Із ХХ ст. геополітика міцно закріпилася не лише в науковому дискурсі, а й у практиці міжнародної політики та повсякденному житті. Тому це поняття часто використовують як синонім словосполучення «міжнародні відносини», особливо тоді, коли йдеться про вагомість ситуації та інтереси країн, що в результаті передбачає суттєві наслідки у світовому масштабі.

Отже, геополітичний дискурс – це концептуальна призма на межі поєднання політичної географії та зовнішньої політики держав, крізь яку аналізується конфігурація міжнародних відносин у планетарному масштабі. Він тісно сусідує з дискурсом глобальної війни, який, зі свого боку, характеризує неможливість обмеження будь-якого військового конфлікту регіональними масштабами. Це також опосередковано як наявністю і можливістю використання новітньої зброї, зокрема ядерної, так і достатніми техніко-технологічними досягненнями, які дають змогу проводити військові операції на будь-яких континентах, морях та у повітряному просторі.

Відтак, незважаючи на значні зміни, опосередковані розвитком техніки, технологій та інформаційно-комунікаційною взаємодією, геополітичні чинники і на сьогодні залишаються у пріоритеті за умови аналізу міжнародних відносин у просторово-географічних координатах, що, власне, і закріпило за геополітикою назву «географічної політики». Остання ґрунтується на своєрідних постулатах, сформованих ще класиками геополітики Х.-Дж. Маккіндером, А.-Т.Мехеном, К. Хаусхофером, Р. Челленом, К. Шміттом та ін.

Як вважається, вперше термін «геополітика» був концептуалізований у праці шведського політолога і соціолога Р. Челлена (2008) «Держава як форма життя» у 1916 р. Дослідник вводить розуміння держави як окремішньої, особливої «живої» (органічної) форми життя, яка підпорядковується відповідним законам – суспільним, владним, просторово-територіальним, господарчим та ін. Найбільш важливими особливостями держави, на думку

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА
ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ
МИРНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

Р. Челлена, є фізично-матеріальні, т. зв. геополітичні – простір, форма і місце її розташування на мапі світу.

Одразу зазначимо, що саме ідеї Р. Челлена стали підґрунтям ідеологічного трактування/використання геополітики, почасти відмінного від наукового бачення їхнього автора, однак достатнього для їх популярності в обґрунтуванні націонал-соціалістичних поглядів К. Хаусхофера та А. Гітлера як співавторів політичної доктрини Третього рейху.

Хоча ще за десятиліття до того, у 1904 р., не використовуючи саме поняття «геополітика», її основоположні принципи фактично обґрунтував у доповіді «Географічна вісь історії» англійський дослідник Х.-Дж. Маккіндер (1905).

Дослідник ввів поняття «Гартленд» (осередок, серце світу, осьовий ареал тощо). Також Х.-Дж. Маккіндер використовує поняття «осьовий простір» та «осьова держава». Щоправда, вже у праці «Демократичні ідеали і реальність» (1919) термін «вісь історії» фактично замінив поняття «Гартленд».

За допомогою поняття «серце світу» Х.-Дж. Маккіндер охарактеризував центральну частину Євразії, навколо якої розташував внутрішню (Європа – Аравія – Індокитай) та периферійну (Америка – Африка – Океанія) дуги.

Недарма досліднику належить відоме твердження: «Хто контролює Східну Європу, той командує Гартлендом; хто контролює Гартленд, той командує світовим островом; хто контролює світовий острів, той командує світом».

Щоправда, вже після Другої світової війни (в 1943 р.) Х.-Дж. Маккіндер у праці «Земна куля і досягнення миру» вводить ще одну геополітичну вісь – США, а також передбачає становлення біполярного світу за рахунок протистояння двох ключових на той час геополітичних гравців – США та Радянського Союзу.

Поняття «вісь історії» та континуум «центр-периферія» і сьогодні є одними з основних постулатів геополітичного підходу до аналізу міжнародних відносин.

Також Х.-Дж. Маккіндер вважав, що справжній баланс політичної могутності в кожній конкретній історичний момент є результатом географічних, економічних і стратегічних умов, а також відносної кількості, мужності, оснащення та загальної організації конкуруючих народів. Дослідник описує характерні фізичні риси світу, які тісно пов'язані із людською діяльністю, та деякі основні фази історії, органічно поєднані із цими рисами, з метою зобразити історію людства як частину життя світового організму: «Ініціативу виявляє людина, а не природа, але саме природа більшою мірою здійснює регулювання». Тому географічні показники, на його думку, більш

важливі і постійні, ніж людські. Дослідник наголошує на спробі встановити взаємозв'язок між «широкими географічними та історичними узагальненнями», деякими реальними пропорціями у співвідношенні подій на світовій арені, щоб вивести своєрідну формулу, яка уможливить розуміння перспектив конкуруючих сил у міжнародній політиці (Маккіндер, 1995, с. 163–169).

Відтак, на думку Х.-Дж. Маккіндера, саме неоднорідність природно-кліматичних, географічно-просторових та людських ресурсів визначає стратегічні можливості держав на світовій арені, в тому числі у військовому протистоянні.

Прихильником теорії «Гартленда» був і політичний географ К. Хаусхофер.

Дослідник сформулював відмінності у зовнішній політиці морських та континентальних країн, які власне і становлять підґрунтя, на його думку, їхнього споконвічного конфлікту. На переконання класика, континентальні держави схильні до контрастів, сильніші, жорстокіші, радикальніші, консервативніші в озброєнні, розвиваються завдяки революціям. Через відсутність еластичності континентальні держави часто недооцінюють переваги острівних, які, навпаки, більш гнучкі, рухливі, винахідливі, володіють «тактикою анаконди». Адже будь-яка немобільність, пасивність – рівносильні смерті, життя ж, навпаки, – воно означає невблаганний потяг до оновлення, навіть якщо воно може бути досягнуте лише за допомогою «орання», «перелому». Тому експансія, розширення могутності й панування – це природна функція держави: «всім, хто сам орав свою землю, має бути захопливою сила руху вперед, у майбутнє» (Хаусхофер, 2001).

Основне завдання геополітики, на думку К. Хаусхофера (2001), – по можливості дати змогу країнам обійти всі загрози з урахуванням геополітичних факторів, тобто це передбачення без будь-яких застережень.

Німецький теоретик політики, філософ, «коронований юрист Третього рейху» К. Шмітт – автор геополітичної концепції «номос землі», основна ідея якої ґрунтується на взаємозв'язку організації народом земного простору, особливостями держави, її соціального устрою та права, тобто загалом на ідеї прав народу (Volksrechte).

Фактично К. Шмітт об'єднує політику і право із простором, від якого залежить особливість держави і соціальної реальності.

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ МИРНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

Отже, «номос» – це організація простору, гармонійна форма суб'єктивних та об'єктивних, політичних і юридичних чинників облаштування суспільної реальності з урахуванням навкілля.

К. Шмітт прогнозував, що попередній орієнтований на Європу порядок міжнародного права поступово зникає. З ним зникає і старий номос землі, який виник із неповторної історичної події – з магічного, несподіваного відкриття Нового Світу. Новий порядок залежатиме від наукових винаходів та зорієнтованого до елементарних порядків земного існування людського мислення (Schmitt, 1995).

Сенс протиставлення Суші та Моря у дослідника зводиться до того, що першочергово йдеться про дві абсолютно різні й ворожі цивілізації, юридичні, культурні та етичні системи. Недарма таласократії (Морській Силі) він дає ім'я Левіафан, а телурократії (Сухопутній Силі) – Бегемот, підкреслюючи неминучість протистояння між цими могутніми тваринами за умови зустрічі (Schmitt, 1995).

К. Шмітт велику увагу приділяє міжнародному праву, зокрема обґрунтовує поняття «верховенство права», особливості державного механізму, космосу і великого простору в міжнародному праві тощо. Також дослідник не оминає питань контрасту і протистояння моря і землі, залежність державного суверенітету від доступності морських шляхів (Schmitt, 1995).

Думки К. Шмітта суголосні поглядам К. Хаусхофера про структурованість «Землі», що передбачає: нерухомість кордонів, фіксованість комунікаційних шляхів, незмінність географічних і рельєфних особливостей, традиціоналізм та консерватизм у всіх сферах життя. Поява сухопутної держави-континенту, материкової *grossraum*'а – це, на думку дослідника, не просто геополітична доцільність, а й необхідність впорядкування спільного існування держав. На думку К. Шмітта, держава повинна бути заснована на великих просторах. Так він фактично обґрунтовує концепцію імперії, зокрема її статусу в міжнародному праві.

Мотив порядку взагалі є центральною категорією вчення К. Шмітта, що водночас робить його внесок у юриспруденцію, соціальні та гуманітарні науки справді безцінним. У багатьох своїх працях К. Шмітт (Schmitt, 1995) прагне навіть упорядкувати конфлікт, зробити будь-яке протистояння видимим та пізнаваним, а відтак почасти прогнозованим і контрольованим.

Доцільно зауважити, що праці К. Шмітта, як і К. Хаусхофера, викликали неоднозначний резонанс в інтелектуальних колах, зокрема у географів. Зважаючи на тісну співпрацю геополітиків із нацистським режимом, пропаганду експансіонізму, імперських поглядів, месіанства і винятковості німецького народу, а також антисемітські погляди, К. Шмітт і К. Хаусхофер

стали найбільш неоднозначними та спірними постатями не лише у геополітиці, а й у політології ХХ століття.

Утім, сучасні дослідники, з огляду на прихильність до теології та участь у таємних організаціях обох «геополітичних Карлів», схильні розглядати їхні ідеї та діяльність у руслі теології та «таємної геополітики», сформованої гностичним розумінням підводних течій світової історії. Відповідно, в основу їхнього бачення геополітики може бути покладено переконання, що сучасність та всі ті, кого називають її агентами – лібералізм, капіталізм, соціалізм, універсалізм, техніка, євреї, – це сили зла, які ведуть світ до катастрофи. Гностицизм, ідея «єретичної» християнської секти в ранньому християнстві була особливо популярною у Німеччині в 20-х роках ХХ ст. При цьому тільки енергійні й обрані володіють езотеричним розумінням цих таємних сил світу. Саме такі популярні ідеї і сформували дослідників (Korf and Rowan, 2020).

Теорія морської могутності, переважної впливовості морських держав у відносинах із континентальними обґрунтована у праці американського контр-адмірала Альфреда Тайєра Мехена (Мэхэн, 2002) «Вплив морської могутності на історію».

На думку історика, саме флот дає можливість морським державам здійснювати контроль у всіх куточках світу. Серед основних чинників могутності А.-Т. Мехен (Мэхэн, 2002) виокремлював: розмір території, географічне розташування, доступ до моря, клімат, природні копалини, кількість населення, особливо його здатність торгувати, обслуговувати флот та завойовувати нові території.

Відтак дослідник наголошує на взаємозв'язку військового і торгового контролю над морем, що, зокрема, першочергово впливає на результати збройного конфлікту.

Привабливість геополітики нині полягає у її достатній популярності та зрозумілості в ХХ столітті, коли вся планета розглядалася як своєрідна карта з конкретною розстановкою сил на ній на кшталт «великої шахівниці» З. Бзежинського. Це створювало ефемерне відчуття контролю над тим, що на цій шахівниці відбувається. Однак, на нашу думку, воно почасти було інспіроване не менш ефемерним враженням від передбачень та обіцянок прихильників геополітики, які, треба бути справедливими, інколи таки збувалися.

Утім, фрагментарне концептуальне поле аналізу, ігнорування локально-регіонального контексту поряд із масштабністю уявної географії,

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ МИРНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

відсутністю ґрунтовних емпіричних даних, які справді відображали б глобальний характер геополітичних викладів, згодом спровокували заклики до обґрунтування критичної геополітики, починаючи з визнання природності оспорування масштабів географічних регіонів, які постійно трансформуються, позаяк «люди незмінно знаходять способи переосмислити і заперечити їх, хоча й роблять це по-різному і різною мірою, що викликає до життя гегемоністські геополітичні проєкти» (Ciută, 2016). Адже територія – це процес, а не результат; вона постійно створюється і переробляється. Тому територію можна вважати своєрідною політичною технологією або низкою політичних технологій. При цьому трактуючи і політику, і технологію у широкому розумінні: як методи вимірювання землі та контролю над територією (Elden, 2013).

Також дослідники наголошують, що сучасна геополітика як політична географія переважно враховує досвід великих держав розвитку світових подій, значною мірою ігноруючи політичні інтереси чотирьох п'ятих людства, що у підсумку представляє обмежену та збіднену версію цієї дисципліни. Це відсилає до увічнення західоцентризму в теорії міжнародних відносин, що водночас приховує безліч способів, якими на загал створюється та перебудовується міжнародна політика. Тому необхідно вийти за рамки уявлення про третій світ як про концептуально порожній простір, який, з одного боку, має бути заповнений західними знаннями, а з іншого – як місце, повне опору західним звичаям і корінним знанням (Sharp, 2013).

Відтак нині все, з чим у минулому могла розібратися геополітика, викликає тривогу, а всі спроби вирішити проблеми в геополітичному контексті почасти зазнають невдачі, що зрештою викликає ще більше занепокоєння та невпевненість у майбутньому світопорядку.

Водночас в епоху дедалі зростаючої небезпеки глобальної війни держави повинні зібратися разом, щоб виробити альтернативні ненасильницькі заходи урегулювання конфліктів. Глобальний міжнародний супровід має ґрунтуватися не на відстані, розмірах та відмінностях, а на об'єднанні з метою зосередження на спільному розумінні важливості солідарності та мирного співіснування. Так геополітика стане практикою, яка нарешті зосереджується за межами академічних кіл як стратегічний політичний вимір міжнародних відносин без суперництва та боротьби.

При цьому визначення геополітичних пріоритетів державної політики – найбільш складна і доленосна проблема національних інтересів. Ця проблема вирішується насамперед дипломатичною елітою (Биркович, 2008, с. 17).

Висновки

Отже, спільною візією дослідників-теоретиків геополітики є розуміння держави як окремого просторово-географічного організму, особливості якого впливають на специфіку її зовнішньополітичних пріоритетів, а відповідно – міжнародної комунікації. Нині сформульована ними концепція протистояння з урахуванням морської могутності хоча і продовжує визначати основні зовнішньополітичні доктрини сучасних держав, однак не залишається єдиною і домінуючою. Вважаємо, що одвічною цінністю їх ідей є твердження, що врахування «географічних» моментів дає змогу зрозуміти справжній баланс сил без застосування зброї, що, на нашу думку, є важливим фактором збереження мирних взаємовідносин між державами.

Водночас неоднозначність та полярність більшості сучасних критичних публікацій, наприклад, щодо «українського питання» (хоча будемо справедливими, що більшість із них – це почасти публіцистичне теоретизування, яке не претендує на науковий аналіз), слугує своєрідним підкріпленням критичного ставлення до геополітики, зокрема з огляду на її вертикальність, двомірність, підпорядкування тощо, що власне і стало підґрунтям формування її альтернативних концепцій у руслі критичної геополітики, феміністської геополітики, альтер-геополітики, антигеополітики, біополітики і под.

Аналіз нових поглядів на геополітику та обґрунтування їх доцільності сучасними дослідниками – перспективний напрям подальших досліджень.

Список використаних джерел та посилань:

- Биркович, Т. І., 2008. *Розвиток дипломатичної служби України в системі міжнародних відносин*. Донецьк: Юго-Восток.
- Коцур, В., Вільчинська, І. та Коцур, Л., 2020. Актуалізація суспільно-політичної лексики в побутовому дискурсі суб'єктів комунікації. *Psycholinguistics*, 28 (2), С. 82–98.
- Маккіндер, Х. Дж., 1995. Географическая ось истории. *Полис*, 4, С. 162–169.
- Мэхэн, А. Т., 2002. *Влияние морской силы на историю, 1660–1783*. Москва: АСТ.
- Хаусхофер, К., 2001. *О геополитике. Работы разных лет*. Москва: Мысль.
- Челлен, Р., 2008. Государство как форма жизни. Перевод с шведского М. А. Исаев. Москва: РОССПЭН.
- Ciută, F., 2016. Geopolitics as palimpsest: Contextual inscriptions of the global war on terror. *Political Geography*, 55, pp. 30–39.
- Elden, S., 2013. Secure the volume: Vertical geopolitics and the depth of power. *Political Geography*, 34, pp. 35–51.

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА
ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ
МИРНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

- Korf, B. and Rowan, R., 2020. Arcane geopolitics: Heidegger, Schmitt and the political theology of Gnosticism. *Political Geography*, 80, pp. 102–159.
- Schmitt, C., 1995. *Staat, Grossraum, Nomos : Arbeiten aus den Jahren 1916–1969*. Berlin: Duncker und Humblot.
- Sharp, J.-P., 2013. Geopolitics at the margins? Reconsidering genealogies of critical geopolitics. *Political Geography*, 37, pp. 20–29.

References:

- Byrkovych, T.I., 2008. *Rozvytok dyplomatychnoi sluzhby Ukrainy v systemi mizhnarodnykh vidnosyn* [Development of the diplomatic service of Ukraine in the system of international relations]. Donetsk: Yuho-Vostok.
- Kotsur, V., Vilchynska, I. and Kotsur, L., 2020. Aktualizatsiia suspilno-politychnoi leksyky v pobutovomu dyskursi subiektiv komunikatsii [Update of socio-political vocabulary in the everyday discourse of communication subjects]. *Psycholinguistics*, 28 (2), pp. 82–98.
- Makkinder, X.Dzh., 1995. *Geograficheskaia os istorii* [Geographic axis of history]. *Polis*, 4, pp. 162–169.
- Mekhen, A.T., 2002. *Vliianie morskoi sily na istoriiu, 1660–1783* [The Influence of Sea Power on History, 1660–1783]. Moscow: ACT.
- Khauskhofer, K., 2001. *O geopolitike. Raboty raznykh let* [About geopolitics. Works of different years]. Moscow: Mysl.
- Chellen, R., 2008. *Gosudarstvo kak forma zhizni* [State as a form of life]. Translation from Swedish by M.A. Isaev. Moscow: ROSSPEN.
- Ciută, F., 2016. Geopolitics as palimpsest: Contextual inscriptions of the global war on terror. *Political Geography*, 55, pp. 30–39.
- Elden, S., 2013. Secure the volume: Vertical geopolitics and the depth of power. *Political Geography*, 34, pp. 35–51.
- Korf, B. and Rowan, R., 2020. Arcane geopolitics: Heidegger, Schmitt and the political theology of Gnosticism. *Political Geography*, 80, pp. 102–159.
- Schmitt, C., 1995. *Staat, Grossraum, Nomos : Arbeiten aus den Jahren 1916–1969*. Berlin: Duncker und Humblot.
- Sharp, J.-P., 2013. Geopolitics at the margins? Reconsidering genealogies of critical geopolitics. *Political Geography*, 37, pp. 20–29.

**GEOPOLITICS:
THE EVOLUTION OF IDEAS IN THE CONTEXT OF MAINTAINING
PEACEFUL RELATIONS BETWEEN STATES**

Iryna Vilchynska^{1a}, Tetyana Byrkovych^{2b}

*¹Doctor of Science in Political Studies, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5388-7811>,
e-mail: Poisk.07@ukr.net,*

*²Doctor of Science in Public Administration, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3276-2029>,
e-mail: byrkovychtetiana@gmail.com,*

^aKyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine,

^bKyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

The article analyzes the main provisions of geopolitics, set out in the works of classics H.-J. Mackinder, R. Chellen, A.-T. Mechen, K. Haushofer, K. Schmitt, etc., as well as the main directions of implication changes in the main geopolitical positions. The aim of the article is to outline the main theoretical presentations of scholars who formed the basis of the geopolitical approach to the study of international relations, with a projection into the latest vision of geopolitics, its transformations and significance for the modern political world, secure coexistence, division of interests and balance of power.

The methodological basis of the study was the use of interdisciplinary combination of a number of approaches integrated from history, political science, theory of international relations based on general scientific methods of analysis and synthesis, contextual analysis and generalization.

It is concluded that the common vision of researchers – theorists of geopolitics – is to understand the state as a separate spatial and geographical organism, whose features affect the specifics of its foreign policy priorities, and accordingly – international communication. Today, they have formulated the concept of confrontation based on naval power, although it continues to define the basic foreign policy doctrines of modern states, but does not remain the only and dominant. We believe that the eternal value of their ideas is the statement that taking into account "geographical" moments allows us to understand the true balance of power without the use of weapons, which, in our opinion, is an important factor in maintaining peaceful relations between states.

ВІЛЬЧИНСЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА, БИРКОВИЧ ТЕТЯНА ІВАНІВНА
ГЕОПОЛІТИКА: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЙ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ
МИРНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

At the same time, the ambiguity and polarity of most modern critical publications, for example, on the "Ukrainian question" (although we are fair that most of them are partly journalistic theorizing that does not claim scientific analysis), serves as a kind of reinforcement of critical geopolitics on its verticality, two-dimensionality, subordination, etc., which actually became the basis for the formation of its alternative concepts in line with critical geopolitics, feminist geopolitics, alter-geopolitics, anti-geopolitics, biopolitics, etc.

Keywords: international relations, geopolitics; H.-J. Mackinder; R. Chellen; A.-T. Mechen; K. Haushofer; K. Schmitt; state; confrontation.